

Jo, friskolorna har visst betygsinflation

Dagens Industri den 7 juni 2018

Internationella Engelska Skolans, IES, Barbara och Hans Bergström framför i en debattartikel (Di Debatt 4/6) synpunkter på den undersökning om skolors betygssättning som jag har genomfört. Undersökningens resultat om generösare betygssättning på friskolor i allmänhet och på IES och Kunskapsskolan i synnerhet avfärdas på grundval av Skolverkets statistik.

I Skolverkets statistik jämförs hur stor andel av eleverna vars betyg har höjts och sänkts jämfört med resultaten på de nationella proven. Detta tar emellertid inte hänsyn till skolans resultatnivå och är därför ett missvisande sätt att jämföra skolors betygssättning. Det är välkänt att lärare är mer benägna att höja elever med svaga provresultat än med starka. Till viss del är detta rent mekaniskt: elever som har F på ett nationellt prov inte sänkas medan elever som har A inte kan höjas.

Samtidigt skiljer sig elevunderlaget mellan fristående och kommunala grundskolor markant; fristående skolor – inte minst IES skolor – har ett socioekonomiskt betydligt starkare elevunderlag än kommunala skolor. En rättvisande analys av betygssättningen måste därför jämföra skolor som ligger på likartad resultatnivå. Detta är vad min undersökning gör medan Bergströms bortser från denna centrala aspekt.

Inte heller säger Skolverkets siffror något om hur mycket eleverna höjs och sänks, vilket är något min mätmetod fångar. Ett ytterligare problem är att proven rättas lokalt på skolan varför det kan finnas systematiska skillnader i hur proven bedöms. Min undersökning använder därför de provresultat som enligt Skolinspektionens granskningar är de mest jämförbara mellan olika bedömare. Det finns inget i detta upplägg som genom någon sorts automatik skulle missgynna fristående skolor.

Min undersökning bygger på samma metodologiska ansats som ligger bakom Stockholmsprovet i matematik och vars resultat Bergströms lyfter fram. Metoden är anpassad till att datamaterialet skiljer sig åt, men inte heller mina siffror tyder på någon anmärkningsvärd betygsgenerositet i matematik bland de IES-skolor som finns med i båda undersökningarna. Stockholmsprovet gäller dock bara ett begränsat urval elever på ett fåtal skolor och – framför allt – enbart för matte. De riktigt stora avvikelserna gäller andra ämnen.

För att fånga betygssättningen i ämnen utan nationella prov normerar jag skolans betyg mot deras resultat på de nationella proven i matematik. Orsaken till detta är att matematikresultaten ger en god indikation på skolans och elevernas allmänna nivå. Mätmetoden är inte oproblematisk, men det är å andra sidan inga andra mätmetoder heller. Det ligger i sakens natur att det inte finns några perfekta mått på det som borde betygssättas; hade sådana mått varit tillgängliga hade det mest naturliga varit att använda dessa mått som betyg.

Det mest uppenbara problemet med min ansats är att vissa skolor kan förväntas vara särskilt bra i vissa ämnen. Att skolor som Adolf Fredriks och Uppsalas musikklasser i min undersökning uppvisar särskilt höga betyg i musik är därför inget att förvånas över utan det visar främst att metoden fungerar som förväntat. Däremot är det svårt att förstå varför IES och Kunskapsskolan skulle uppvisa särskilt goda resultat i ämnen som bild, hemkunskap och slöjd.

Den breda bilden från min studie är också helt i linje med vad som implicerades av den senaste Pisa-undersökningen. En diskussion uppstod då om Pisa-resultaten visade att friskolorna som grupp hade sämre eller likvärdiga resultat som kommunala skolor efter att man justerat för elevernas bakgrund. Oavsett hur det är med den saken är det lätt att konstatera att friskolor har högre betyg än kommunala, även efter att man justerat för elevbakgrund. Detta innebär att betygen på friskolor som grupp är högre än på kommunala skolor jämfört med de Pisa-resultat som uppvisas.

Även om min undersökning använder sig av de mest jämförbara proven så rättas de lokalt på skolan. Det går inte att helt komma åt huruvida detta är en allvarlig felkälla, men tidigare undersökningar tyder på att friskolor som grupp är generösare än kommunala skolor i sin interna bedömning. I linje med detta finner jag att samtliga friskolegrupper genomgående har bättre resultat på de provdelar där utrymmet för skönsmässiga bedömningar är stort, jämfört med kommunala skolor som har likvärdiga resultat på de provdelar där utrymmet för egna bedömningar är litet. Detta mönster kan inte förklaras av att man jobbar på hårdare än andra efter proven, vilket Bergströms hävdar att man gör på IES skolor.

Bergströms framför också en uppsättning synpunkter kring hur elever bör fostras, vilken värdegrund skolan ska ha, hur skollagen ska skrivas och kursplanerna utformas, vilka ämnen skolan bör undervisa i, rektorers maktbefogenheter, lärarutbildningens utformning och hur de skolvårdande myndigheterna ska bemannas. Dessa synpunkter kan – och bör – diskuteras vidare men då de inte berör min undersökning avstår jag från att kommentera dem djupare med ett undantag: frågan om den sociala bakgrundens betydelse.

Det går att i data konstatera att relationen mellan föräldrarnas utbildningsbakgrund och skolans resultat på de nationella proven i matematik är identisk för IES skolor och de kommunala. Relationen mellan utbildningsbakgrund och betyg är dock betydligt svagare för IES. Den pedagogik som sägs minska den sociala bakgrundens betydelse verkar alltså enbart fungera för betyg och inte för provresultat i matematik.

Frågor kring skolans utveckling och kvalitet har sysselsatt mig under lång tid. Liksom många andra forskare försöker jag undersöka hypoteser genom att ställa dem i relation till vad som framträder i data. I detta arbete har jag bland annat återkommande lyft fram skillnader i hur skolor betygssätter. Skillnaderna är stora, både inom och mellan olika grupper av huvudmän, och ett återkommande mönster är att friskolor som grupp utmärker sig. Detta borde ses som problematiskt, inte minst av alla som värdesätter en mångfald i skolväsendet.

Eleverna är väl medvetna om de stora skillnaderna i betygssättning mellan olika skolor. Det är sannolikt svårt att komma åt dessa skillnader utan någon form av betygsnormering och svårigheterna i att utforma en sådan ska inte underskattas. Något måste dock göras. Trots att vi har gett betygen en central roll för elevernas framtid så verkar samhället abdikerat inför de uppenbara orättvisor som eleverna upplever med dagens system. Det är inget bra sätt att bygga unga människors tilltro till samhället.

Jonas Vlachos